

Į XVIII A. ISTORINIUS ĮVYKIUS ABIEJŲ TAUTŲ RESPUBLIKOJE PAŽIŪRĖKIME LIETUVOS PILIEČIO PATRIOTO AKIMIS

Dievas ketvirtuoju įsakymu: „Gerbk savo tėvus“, įsako gerbti ir mylėti savo tėvus ir visus geradarius. Taigi šis įsakymas siejasi ir su mūsų protėviais, tauta, istorija. Nepažinęs jų, negalėsi pamilti jų už visa gera, ką padarė, o už jų klaidas - prisiimti atsakomybę. Ar esame orūs, nuoseklūs istorinei tiesai, ar esame lojalūs savo kraštui Lietuvai? Taip, mes stengiamės labiau pažinti savo Tėvynę Lietuvą ir savo tautos istoriją, tradicijas, kultūrą. Mūsų pažinimui labai svarbią įtaką daro tai, kokios pozicijos vienu ar kitu klausimu laikosi šių dienų istorikai. Pavyzdžiui, atradus naują istorinį faktą, gali visiškai pasikeisti suvokimo situacija, aprašymai, interpretacijos. Tiesą reikia sakyti ir priimti tokią, kokia ji yra. Istorijos srityje tai ypatingai svarbu, nors gali būti ir labai sudėtinga. Žinau, kad kai kurios šalys investuoja į istoriją, tyrinėjimui skiria labai didelius pinigus. Manoma, kad tai labai sustiprina tą šalį. Tai tiesa.

Kadangi Lenkija yra mūsų strateginis partneris, labai svarbu turėti savo patriotinę poziciją, naudingą savo Tėvynei Lietuvai ir Jos piliečiams, tad šį sykį siūlome pamąstyti apie Abiejų Tautų Respubliką ir Jos istoriją, kada mes ilgus šimtmečius keliavome kartu.

1791 m. gegužės 3 d. tuometinėje Lenkijos - Lietuvos valstybėje buvo priimta nauja Abiejų Tautų Respublikos Konstitucija, kuri teisės požiūriu tikrai buvo progresyvi viso pasaulio mastu. Iš tikrųjų Ji buvo daugiau kaip prieš du šimtmečius įvykusios unijos tarp Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos karalystės bendro vystymosi pasekmė. Deja, ji atsinešė ir tuos pačius savo trūkumus - Lenkijos karalystės unitarinę politiką. Tokia politika nepasitarnavo abiejų šalių solidarumui ir vienybei, nes trukdė laisvai skleisti ATR piliečių - lietuvių ir rusėnų - tapatybei, tačiau nepaisant to, šalių katalikiškam tikėjimui ir jo vienybei visgi pasitarnavo. Po to šalyje sekė eilė svarbių istorinių įvykių, sukrėtusių tuometinę Lietuvos - Lenkijos valstybę ir nulėmusių Jos tragišką likimą. Tas sukrėtimas buvo tarsi numatytas išbandymas, po kurio geri dalykai pasiliko ir sustiprėjo, o blogieji išnyko. Šiame straipsnyje tuos senus, šiandien dar iki galo mūsų nesuprastus istorinius įvykius pabandysiu panarplioti ir įvertinti tuometinės lietuvių tautos ir Lietuvos interesų požiūriu. Todėl nenorėčiau sutikti, kad tai, kas čia parašyta, yra kažkokia dabartinės Rusijos propaganda ar kritiškas žvilgsnis į mums draugišką Lenkiją. Svarbiausias tikslas tebūna rasti tiesą, kokia ji vienam ar kitam šiandieninės Lietuvos piliečiui skaudi bebūtų.

Liūdnų įvykių XVIII a. mūsų šalyje priešistorė buvo tokia. 1569 m. buvo pasirašyta Liublino unija tarp Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Pagal ją buvo įkurta Abiejų Tautų Respublika (toliau – ATR). Šiaurės karo metu ATR buvo Rusijos sąjungininkė. Švedams siaubiant ATR, Rusijos kariuomenė įsiveržė „gelbėti“ sąjungininko. Petras I sukvietė „Nebylųjį seimą“, kuris patvirtino Rusijos teisę kištis į ATR vidaus reikalus. Vėliau XVII – XVIII a. Abiejų Tautų Respublika stengėsi išsivaduoti nuo Rusijos įtakos. Karai su Rusija, ypač LDK buvusios metropolijos - Vilniaus miesto nusiaubimas (1655 - 1661 m. buvo nusiaubtas Vilnius ir Vilniaus apylinkės 40 - 60 km spinduliu), siautėjęs maras, badmečiai išsekino ir išretino LDK metropolijos etninius gyventojus lietuvius, sunaikino jų gyvenamas vietas. Į likusias ištuštėjusias sodybas Aukštaitijos Rytuose („Lithuania propria“ paribys) masiškai kėlėsi gudų imigrantai iš rytinių LDK sričių (Polocko, Vitebsko žemių), bėgantys nuo Rusijos kariuomenės vykdomos prievartos ir žiaurumų*. Lietuvių kalba, skambėjusi Aukštaitijos kaimuose nuolat, kaimas po kaimo, traukėsi į vakarus. Pavyzdžiui, XIII a. lietuvių pagonių ir Polocko kunigaikštystės stačiatikių rusėnų žemdirbių ribas skyrė Berezinos upė - Dnepro intakas (A. V. Kojelavičiaus "Lietuvos istorija"). Susiklostė sąlygos, kai pagrindinė tauta, kuri nuo karaliaus Mindaugo laikų buvo organizavusi ir „sucementavusi“ LDK, o vėliau įtraukusi į šią lietuvių valstybę ir stačiatikiškas rusų žemes, vis

labiau prarado įtaką savo buvusios valstybės - LDK gyvenime ir valdyme. Buvusios Lietuvos Metropolijos valdomos stačiatikiškos žemės šia prasme liko be šeiminių. Pakeisti šių žemių šeiminių iš tikrųjų pirma ėmėsi pati Unijos iniciatorė - Lenkija, palaipsniui prisijungdama prie Lenkijos karalystės anksčiau buvusias LDK žemes dar Jogailos ir Jogailaičių dinastijos valdymo laikais.

Citata iš 1453 m. karaliaus Kazimiero sušaukto seimo Parčiamoje: „... pasiuntiniai taip pat, kaip ir anksčiau, reikalavo, kad Lietuvai būtų grąžinta Podolė ir Voluinė, sakė, kas velionis Vytautas už jas karaliui Jogailai paskolino keturiasdešimt tūkstančių raudonųjų auksinių, o po valdovo Vytauto (mirties) paveldėjo Lietuvos (Didžioji) Kunigaikštystė. Tačiau lenkai taip atsakė: jei Vytautas už jas davė pinigų kaip užstatą, tai Lietuva neturi jokios amžinos (teisės), o tų pinigų reikalauti irgi negali, nes po Vytauto pagal prigimtines teises atiteko pusbroliui Jogailai. <...> ir pasiuntiniai išvyko be nieko, nors karalius norėjo tai atidėti iki kito seimo, bet lenkai nenorėjo.“

Dabar į LDK žemes pradėjo kėsintis ir Rusija. Ji ėmėsi šio žingsnio, pasinaudojusi palankia situacija, tam, kad išplėstų savo įtakos zoną buvusių LDK stačiatikiškų žemių sąskaita, nes iš tikrųjų etniniu ir tikėjimo prasme buvo gimininga LDK rytuose gyvenantiems stačiatikiams rusėnams. Rusija šį procesą stengėsi įteisinti, tačiau šia prasme „įteisinimas“ buvo vykdomas iš stipresniojo pozicijos, LDK likę vadovai mažai ką galėjo savo iniciatyva pakeisti ir dėl to, kad iš tikrųjų ATR „pirmu smuiku griežė“ Lenkijos karalystė. Karai, vidinis nestabilumas susilpnino Respubliką. Taigi, Rusija 1772 m. įvykdė ATR (LDK) žemių I padalinimą (Žiūr. žemėlapi žemiau).

ATR, XVIII a.

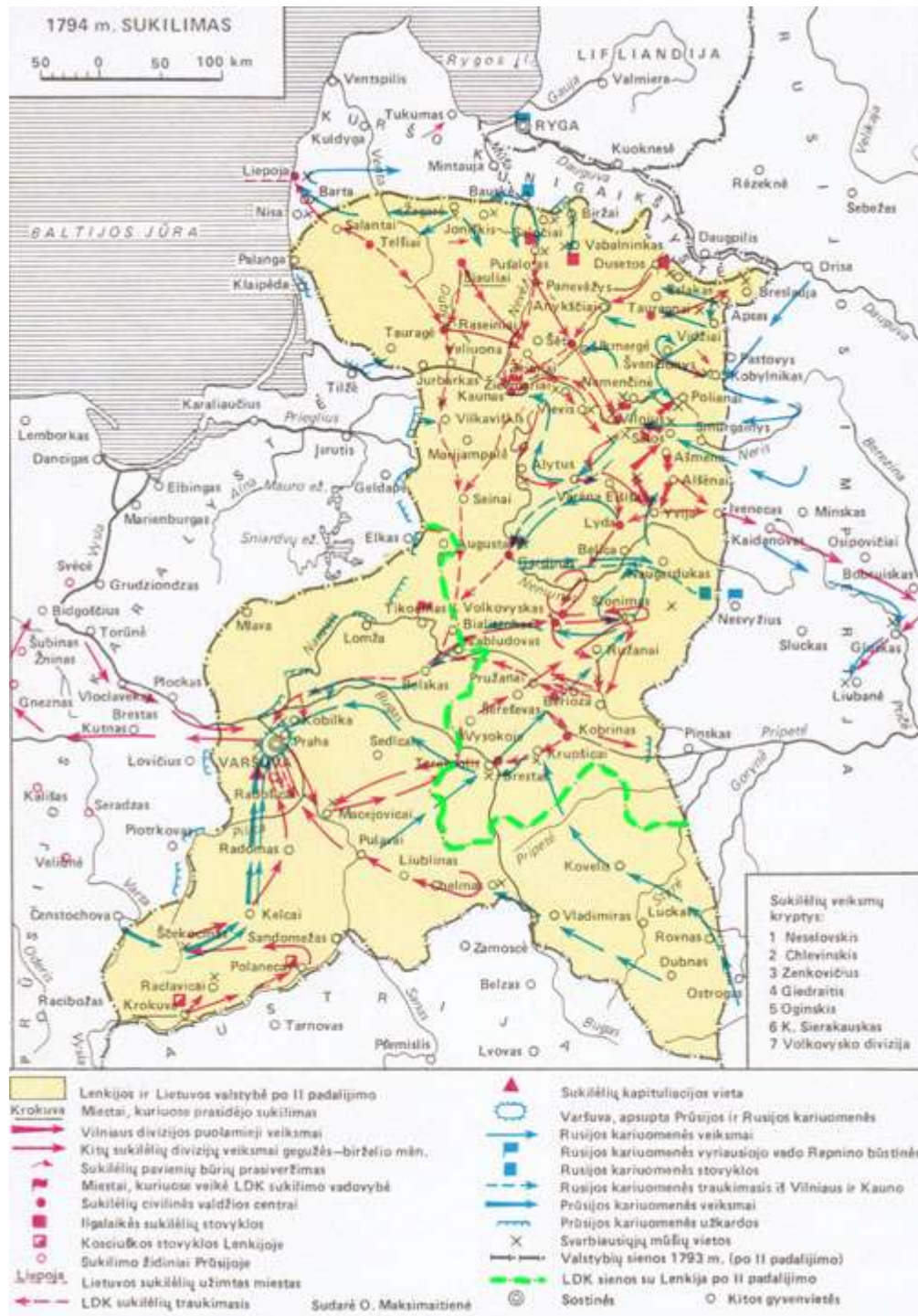
Kad pakeistų nepalankią situaciją ATR viduje, vadovai ėmėsi įvairių sričių reformų plano. Viena pagrindinių reformų ir buvo nauja ATR Konstitucija, priimta ir pavadinta Gegužės 3-osios vardu. Lenkijos karalystė šią Konstituciją aiškiai palaikė, palaikė ją ir tuometinis Vilnius, nes Jis buvo tikras „unijos“ forpostas Lietuvoje, labai sulenkėjęs, nepriklausomas nuo lietuviškos periferijos miestas. Tačiau Vilnijos periferija, kaip ir visa Lietuva, tuomet buvo lietuviška, pasisakanti už LDK savarankiškumą provincija, todėl ir čia vykstantieji istoriniai procesai skyrėsi nuo tų, kurie vyko pačiame Vilniaus mieste. Katalikų Bažnyčia Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio, Verkių rūmų statytojo, Vilniaus katedros rekonstrukcijos fundatoriaus ir pirmojo Edukacinės komisijos pirmininko LDK teritorijoje asmenyje, prieštaraudama sulenkėjusių Lietuvos didikų iniciatyvai sulenkinti kraštą, ėmėsi nešališkų žingsnių, kad gyventojai savo vaikus galėtų mokyti Šv. Rašto gimtąja kalba. Mūsų žiniomis Vyskupo iniciatyva buvo steigiamos ir lietuviškos mokyklos, kurių

Vilniaus periferijoje galėjo būti įsteigta apie 300. Priminsime, kad visoje LDK teritorijoje gyvenančios tautos - lietuviai ir rusėnai savo tapatybę išlaikė daugiausia kaimuose, varganose baudžiauninkų lūšnose. Priežastis, dėl ko LDK priešinosi tokiai įstatymų prasme „progresyviai“ valstybei, buvo tai, kad ta Konstitucija įteisino vien unitarinę Lenkijos valstybę su vienintele valstybine lenkų kalba, nepaliekanti jokios laisvės LDK savarankiškumui, kurio ypač atkakliai siekė lietuviai. Perspektyvos išsaugoti savo tapatumą tokioje kuriamoje unitarinėje valstybėje buvo labai miglotos. Kitokios realios ir efektyvios priemonės, matyt, tomis istorinėmis aplinkybėmis nebuvo, kaip tik pasinaudoti esančia Rusijos galia ir kariuomene, kuri Rusijos caro sprendimu vėl buvo įvesta į LDK rytines žemes stačiatikių teisėms apsaugoti. Kaip tik tokį sprendimą ir priėmė tuometinis Abiejų Tautų Respublikos (ATR) Seimas, 1793 m. susirinkęs Lietuvos Gardine, panaikino Gegužės 3-osios konstituciją ir ratifikavo Abiejų Tautų Respublikos antrąjį padalijimą. Jame dalyvavo tuometiniai LDK vadovai: LDK etmonas Simonas Kasakauskas** (gynė LDK ir jos institucijų atskirumą nuo Lenkijos, palaidotas Jonavos bažnyčioje), Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis (palaidotas Vilniaus arkikatedroje), Lietuvos didysis kancleris Joachimas Liutauras Chreptavičius, diplomatas Mykolas Kleopas Oginskis ir kiti LDK vadovai ir Seimo nariai. Manau, jie suprato su kokia Lenkijos „unijos“ šalininkų galia turi reikalą, tačiau nepasidavė baimei ir kovojo kaip tikri LDK savarankiškumo patriotai. Be abejo, tokiam Seimo sprendimui turėjo įtakos ir Rusijos spaudimas, ir savanaudiški bajorų interesai išsaugoti savo privilegijas, nes ATR Gegužės 3 d. Konstitucijoje jos buvo panaikintos, o Rusija skelbėsi „bajorų teisių garantu“. Tačiau, jei tokį motyvą išskeltume į svarbiausią vietą (kai kurie istorikai tai daro), iškreiptume istorinių įvykių esmę ir sumenkintume Seimo narius kaip asmenis, lyg jie būtų vadovavęsi ne tikėjimo, ne tautos ir Tėvynės meilės motyvais, bet baimės ir asmeniniais interesais, o tai neatitiktų realybės, jei daugiau pasidomėtume jų asmenybėmis. Gardino Seimas sutiko su tuo, kad rusėnų gyvenama teritorija (žemėlapiuose - „Alba Russia“) iki Nemuno aukštupio atitektų Rusijai kaip stačiatikių rusėnų žemės (1793 m. II padalijimas)*** ir tarėsi su Rusija dėl ilgalaikės taikos. 1793 07 22 seimas priėmė svarbiausią dokumentą – patvirtino „amžiną ir nepajudinamą taiką“ tarp Respublikos ir Rusijos. Lenkijos karalius ir Lietuvos dk Stanislovas Augustas Poniatovskis savo ir būsimų valdovų vardu atsisakė nuo bet kokių pretenzijų į Rusijos užimtas teritorijas, o imperatorė Kotryna II savo ruožtu pažadėjo nekelti jokių pretenzijų dėl kitų Respublikos teritorijų. Ir, atrodo, abiejų pusių sutarimas buvo priimtas.

Vaizdžiai tariant, ATR Gardino seimas nubalsavo taip, kad „gąsdinančios“ Rusijos patrankos, kurios buvo pastatytos prieš Seimo rūmus Gardine, po šio Taikos susitarimo turėjo atsirasti už II ATR padalijimo nubrėžtos ribos, skyrusios LDK lietuvių etnines žemes rytuose nuo įgytų Rusijos

teritorijų, XVIII a. LDK žemėlapiuose pavaizduotų kaip „Alba Russia“. Kitaip sakant, buvusi LDK teritorija sumažėjo, o dar tiksliau – sugrįžo prie savo buvusios metropolijos teritorijos. Žiūrint iš šių dienų pozicijos, tai atrodytų lyg būtų Lietuvos laimėjimas bei savo imperinių ambicijų į stačiatikiškas rusiškas žemes atsisakymas. Tačiau iš to meto situacijos ir dėl Rusijos užmojų susiklosčiusių nepalankių sąlygų LDK išsaugoti savo „Status Quo“, Gardino seimo nariams, be abejo, reikėjo „perlipti“ tam tikrą psichologinį barjerą. Nežinau, gal tai būtų pasakyta sarkastiškai, tačiau, kai kam iš Seimo narių tą barjerą ramiai įveikti galbūt galėjo padėti ir tos rusiškos patrankos Seimo posėdžių metu, pastatytos prieš Seimo rūmus Gardine! Norėjau pasakyti, kad tikroji baimė slėpėsi visai ne šituose, sakykime, neišvengiamuose LDK transformacijos įvykiuose, bet neišvengiamoje reakcijoje iš unijinės Lenkijos patriotų.

Tačiau tokiam taikiam iš ATR Gardino seimo pozicijos Susitarimui su Rusija nepritarė ir sukilo Abiejų Tautų Respublikos vientisumo gynėjai. Sukilėliams vadovavo Andžej Tadeuš Bonaventūra Kosciuško, Lenkijos centralizuotos unijinės valstybės šalininkas****. Jis save laikė lietuviu, buvo kilęs iš senų etninių lietuviškų žemių gyventojų, tačiau tuo metu jau suslavėjusių, po II padalijimo jo gimtinė Kosava būtų likusi LDK teritorijoje. Jo pagalbininkas Jakub Jasinski buvo paskirtas sukilėlių vadovu Lietuvoje. Sukilimo metu gimusi Lietuvos savarankiškumo idėja sukilimui vadovaujančių nebuvo palaikoma, pavyzdžiui, buvo panaikinta Lietuvos sukilėlių įkurta Lietuvos tautinė aukščiausioji taryba, o vadovas Lietuvoje J. Jasinski - atleistas. Sukilėliai žiauriai nužudo Gardino Seimo dalyvius: Vilniaus vyskupą Masalskį, Livonijos vyskupą Juozapą Kazimierą Kasakauską, kurie buvo varšuviečių minios sučiupti ir be teismo nužudyti – pakarti. Taip pat žiauriai susidoroja su kitais LDK vadovais: Simonas Kasakauskas kaip „išdavikas“ buvo pakartas Vilniuje, Rotušės aikštėje (visi nužudyti 1794 m.). Nors Simonas Kasakauskas, pertvarkydamas LDK kariuomenę, tapęs paskutiniu didžiuoju LDK etmonu ir Vitebsko vaivada, matyt, rengėsi pasipriešinti Rusijai, jei bus vykdomas trečiasis padalinimas. Čia galima būtų įžiūrėti jo sąsają su Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto kovos taktika, kai jis laikinai pasitraukdavo į priešų teritoriją ir jų globą tam, kad vėliau sugrįžęs ir įgijęs valdžią, pasiektų savo ilgalaikių tikslų Lietuvoje, nebūtinai dėl savanaudiško valdžios troškimo, kiek dėl Tėvynės Lietuvos reikalų. Būtent dėl to LDK Vytautas ir buvo vadinamas Didžiuoju. Jis dėl tų savo rizikingų atsitraukimo žygių niekada nebuvo vadinamas Lietuvos išdaviku. Sutikime, kad Lietuvos didysis etmonas Simonas Kasakauskas „išdaviku“ buvo pavadintas tik dėl to, kad negynė unijinės Lenkijos interesų, nes prioritetą teikė LDK savarankiškumo siekiams ir todėl buvo pakartas sulenkėjusiam Vilniuje centralizuotos Lenkijos šalininkų sukilėlių.

Žemėlapis paimtas iš Onos Maksimaitienės knygos "Lietuvos istorinės geografijos ir kartografijos bruožai", 1991 m., Vilnius

Sukilėlių himno žodžiuose, užrašytuose lietuviškai, sakoma: „*Jou pokori Kassakowska, Pakarkim ir Poniatowska, Kieyp Iszkarsim tos Pagonus, Nieturiesim dougios Ponus... Bukim brolaley wienibie, Turiekim szirdi drasibie, Kieyp Isz wieno adstosim, Maskolamis niesidosim... Nors Maskoley czoń atiejo, Nietrotikim sau nodiejo, Diewas Jra maloningas, Nieaplays mums ir teysingas...*“. Čia galime įžiūrėti ir suprasti tokią sukilėlių psichologiją: lietuviai nori būti

savarankiški, nepriklausomi nuo Maskolių (carinės Rusijos) ir nuo Ponų (Lenkijos ir savų nutautėjusių bajorų), tačiau iš kitos pusės juos saisto savarankiškumo idėjos nepilnavertiškumo kompleksas, persekiojantis lietuvius nuo pat Unijos su Lenkija momento, kada Lietuvos savarankiškumas, lietuviška kultūra ir kalba prarado laisvę ir įgavo kaip vienos iš Lenkijos provincijų įvaizdį, taip pat asocijavosi ir su pavojumi atkristi į pagonybę. Dar iki šiol Lietuvos Rytuose yra išlikusi tokia klaidinga tradicija katalikų tikėjimą sieti su lenkų kalba („polska viara“), o lietuvius ir lietuvių kalbą - su pagonimis ir stabmeldyste. Tokia dviprasmiška situacija neprisidėjo prie sukilimo sėkmės. Sukilėliams nebuvo aiškiai suprantamas ATR valstybininko S. Kasakausko žingsnis dėl LDK savarankiškumo, inicijuotas Gardino seime derybose su Rusija. Visa tai parodė, kad LDK „viršūnėlė“, išrinkta Seime nuo Lietuvos jau buvo politiškai ir tautiškai susipratusi (LDK didysis etmonas Simonas Kasakauskas), tačiau pati lietuvių tauta dar nebuvo sąmoninga, jai buvo reikalingas tautinis atgimimas. Galima įžvelgti ir tam tikrų šio laikotarpio laimėjimų, kad lietuvių valstiečiai jau buvo nutolę nuo Lietuvos pažangą stabdžiusios pagonybės (stabmeldystės) ir vadovavosi krikščionyste, pasitikėjo Dievo teisingumu ir gailestingumu. Ir tikrai, Viešpats buvo kantrus, po daugelio metų išpildė jų nuoširdžius maldavimus.

Vėliau sekė vienas liūdniausių įvykių Lietuvos istorijoje. Po Lenkijos interesus vykdyusių Tadeušo Kosciuško vadovaujamų sukilėlių egzekucijų iki 1795 m. situacija pasikeičia ir ATR santykiuose su Rusija. Rusija, netekusi ATR subjekto - Gardino Seimo narių, pasirašiusių susitarimą „Dėl amžinos taikos“, nebepaiso ir pačio susitarimo, priimto Gardine, vienpusiškai jį sulaužo ir persikėlusi per Nemuną Rusijos kariuomenė klastingai įvykdo III ATR padalinimą. Ji užgrobia likusias tikras etnines lietuviškas Aukštaitijos (Propria Lithuania) ir Žemaitijos (Samogitia) LDK žemes, o jų dalį - Užnemunę pasidalina su Prūsija. Taigi, tik nuo čia - 1795 m. įvykdyto klastingojo trečiojo neteisėto Abiejų Tautų Respublikos padalijimo - manau, ir reikėtų kalbėti apie Rusijos įvykdytą Lietuvos žemių okupaciją bei kalbėti apie teisėtą Lietuvos gyventojų pasipriešinimą po to sekusiai carinės Rusijos priespaudai, trukusiai daugiau kaip šimtmetį.

Kokie šiandieniniai įvykiai galėtų paaiškinti, kad geriau suprastume tuometinę LDK situaciją? Galbūt šiandieninė situacija, kuri klostosi netoli nuo Vilniaus - Astravė, kur statoma nesaugi mums Baltarusijos atominė elektrinė? Būtent, Lietuva šiandien yra palyginti maža, kad be ES institucijų pagalbos galėtų tarptautinėje erdvėje sėkmingai pasipriešinti tam Baltarusijoje statomam monstrui, nes už Baltarusijos AE nugaros iš tikrųjų stovi Rusija ir Jos galybė. Tačiau, jei Lietuva, kaip ES narė, kreipiasi į ES institucijas pagalbos, jau su ES galia ji tampa pajėgi pasipriešinti šiam Rusijos agresyviai planui. Tai, manau, būtų išmintingas Lietuvos žingsnis. Panašiai LDK vadovai elgėsi ir su Lenkija, nes dėl 1791 m. priimtos Konstitucijos kilo grėisė LDK savarankiškumui. Manau, kad

žvelgiant iš to meto perspektyvos buvo galima prognozuoti (tai tik laiko klausimas) LDK valstybės sunykimą ir nutautėjimą: Abiejų tautų Respublikos valstybinė lenkų kalba jau buvo plačiai paplitusi daugelyje LDK sluoksnių, gyventojai taip pat buvo sparčiai asimiliuojami. Pavyzdžiui, Adomas Mickevičius – lietuvių ir lenkų tautų poetas, gimęs lietuvių bajorų, išėivių iš etninės rytų Lietuvos (Rodūnė) šeimos, save dar laikė pagal tautybę lietuviu, tačiau pagal pilietybę – lenku. Antroji aplinkybė buvo nepalyginamai ryškesnė formuoti jam savo lenkišką tapatybę, nes jau buvo viešai kalbama ir rašoma tuo metu priimtina ir visų piliečių gerbiama valstybine lenkų kalba. Tautinė transformacija, prasidėjusi Lietuvos – Lenkijos valstybėje, ypač Lietuvos etniniuose pakraščiuose, vyko sparčiai nenaudinga Lietuvai linkme ir, deja, vėliau jau įgavo negrįžtamą procesą: lietuvių tauta palaipsniui tiesiog tirpo savo etninėse žemėse, o rytuose Vilnijos lenkiškai rašiusių rašytojų lietuviai jau buvo vadinami kaip išmiršanti tauta, tautinės kultūros prasme senoji Lietuva - „tai, kas jau praeityje“.

Tačiau trečiasis Abiejų Tautų Respublikos padalijimas visą šį, sakyčiau, objektyviai nebepakeičiamą nenaudingą Lietuvos tapatybės išlikimui procesą pakreipė visai kita linkme. Lietuvos gyventojų pasipriešinimas Rusijos caro priespaudai, ypač sekę du sukilimai (nors ir buvo numalšinti), knygnešiai, pasipriešinę lietuviško rašto draudimui, vyskupo M. Valančiaus blaivystės vaisiai lietuvių tautą sustiprino ir suvienijo, padarė ją sąmoningą būsimam tautiniam atgimimui. Todėl ilgai netrukus 1918 m. vasario 16 d. Lietuva, kaip atskira tauta, nebesusijusi tampriais ryšiais nei su Lenkija, nei su Rusija, įkuria savo nepriklausomą valstybę. Nors dėl vartojamosios (šnekamosios) lietuvių kalbos sunykimo rytuose mes praradome buvusias lietuviškas Brėslaujos, Krėvos, Ašmenos, Lydos, Gardino žemes, ten, kur stovėjo Lietuvos valdovų Gedimino, Algirdo statytos gynybinės pilys, kur dar šiandien tų žemių hidronimai, kaimelių ir miestelių pavadinimai byloja baltišką jų kilmę. Matyti, tai jau buvo neišvengiama, nors dar 1920 m. Lietuvos – Rusijos Taikos sutartimi Rusija pripažino šių žemių lietuvišką kilmę, taip paliudydama ir 1793 m. antrojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo ribų logiką, atskyrusią lietuviškas (katalikiško tikėjimo) LDK „Lithuania Propria“ ir slaviškas stačiatikiškas LDK „Alba Rusia“ žemes. Tai nebuvo kokia nors Tarybų Rusijos „malonė“ Lietuvai ar "caro Rusijos valdytų žemių švaistymas". Tačiau 1920 m. liepos 20 d. Taikos sutartyje valstybių nužymėtos ribos, ypač pietinėje Lietuvos etninių žemių dalyje, jau buvo gerokai patrauktos į siaurinę (Lietuvos) pusę. Deja, Lietuva neatgavo ir tų 1920 m. Lietuvos - Rusijos Taikos sutartyje numatytų savo etninių žemių, nes tam sutrukdė Želigovskio smurtas - lenkų įvykdyta Vilnijos krašto okupacija. Nepriklausomybės kovose su lenkais iš tikrųjų galima buvo pajausti ir tą XVIII a. Lietuvos kaip LDK laikų laisvės troškimo dvasią, norėjusią sutraukti „Krėvos“, vėliau „Liublino unijos“ iš žmogaus silpnumo atsiradusias tautinės vergystės

grandines. Tikrąsias (pradines) Lietuvos – Rusijos patvirtintas valstybių ribas vis dėlto, turėtume laikyti ribas pagal II ATR padalijimo „amžiną susitarimą su Rusija“. Taigi, iš šios Lietuvos istorijos atkarpos matome, kaip išmintingai laviruojant tarp dviejų didelių, sakyčiau agresyvių lietuvių tautos atžvilgiu kaimyninių valstybių - Lenkijos ir Rusijos, Lietuva ir lietuvių tauta sugebėjo išlikti, nors tai ir pareikalavo iš Lietuvos tam tikros aukos gyventojų ir teritorijos prasme.

Pirmąją pagarbą reikia atiduoti Dievui, laisvų pasaulio tautų Kūrėjui, kuris mus savo Apvaizda ne sykį gelbėjo. Ne vien tik tautos statytos sienos ar pylimai (Lietuvos pilių ir bokštų Mediloje, Krėvoje, Lydoje, Gardine gynybinė juosta) saugojo tautą nuo priešų, bet svarbiausia - tautos pasitikėjimas Viešpačiu, nes „Tu suteiksi tobulą ramybę tiems, kurie pasitiki Tavimi“ (Iz 26,3). Vėliau Viešpats stebuklingai parodė savo gailestingumą po 1938 m. Lenkijos ultimatumo Lietuvai, kada kilo pavojus visam laikui Lietuvai netekti savo sostinės Vilniaus, tada lietuvių tautą su ašaromis atvedė prie stebuklingo Vilniaus Aušros Vartų Gailestingumo Dievo Motinos paveikslo, prie atgailos ir prie nuoširdžios maldos bei atsiprašymo už savo nuodėmes. Tokiais istoriniais išbandymais Viešpats mūsų tautą sustiprino, sutvirtino, ypač su pasiryžimu per Švč. M. Mariją sekti Jėzų, kuris ir yra pats Dievo Gailestingumas. Netrukus po šių įvykių 1939 m. sekė neparastai džiaugsminga naujiena - Vilniaus sugrįžimas Lietuvai. Dar vėliau Viešpats po naujų išbandymų atvedė mūsų šalį iki 1990 m. kovo 11 d. Nepriklausomybės atstatymo ir 1991 m. sausio 13 d. taikios pergalės. Mūsų Tėvynės Lietuvos istorija nuo senų senovės laikų nuolat mums liudija, kaip Viešpats valstybių, tautų ar žmonių sukurtą blogį, gerbdamas jų orumą ir pasirinkimą leidžia, tačiau, sudėlioja visas istorines aplinkybes taip, kad tas blogis Jam ištikimiesiems visada pavirsta gėriu, o smurtaujančius, nutolusius nuo tiesos ir meilės - baudžia, nutildo, neleidamas jiems laimėti. Tad šiandien ir ateityje išlikime orūs, dėkingi, visada kantrūs ir ištikimi savo darbais Viešpačiui Dievui. Nuolat pasitikėkime Jo Apvaizda, kuri ir šiandien veda mūsų tautą per žmonijos istoriją. Pabaigsiu Vilniaus arkivyskupo Gintaro Grušo žodžiais, ištartais minint sausio 13-osios 25 metines Vilniaus Arkikatedroje, kad „Tėvynės meilė yra artimo meilės išraiška“.

.....

* - Vladas Terleckas „Pamiršti pirmieji masiški Lietuvos žmonių trėmimai ir žudynės”

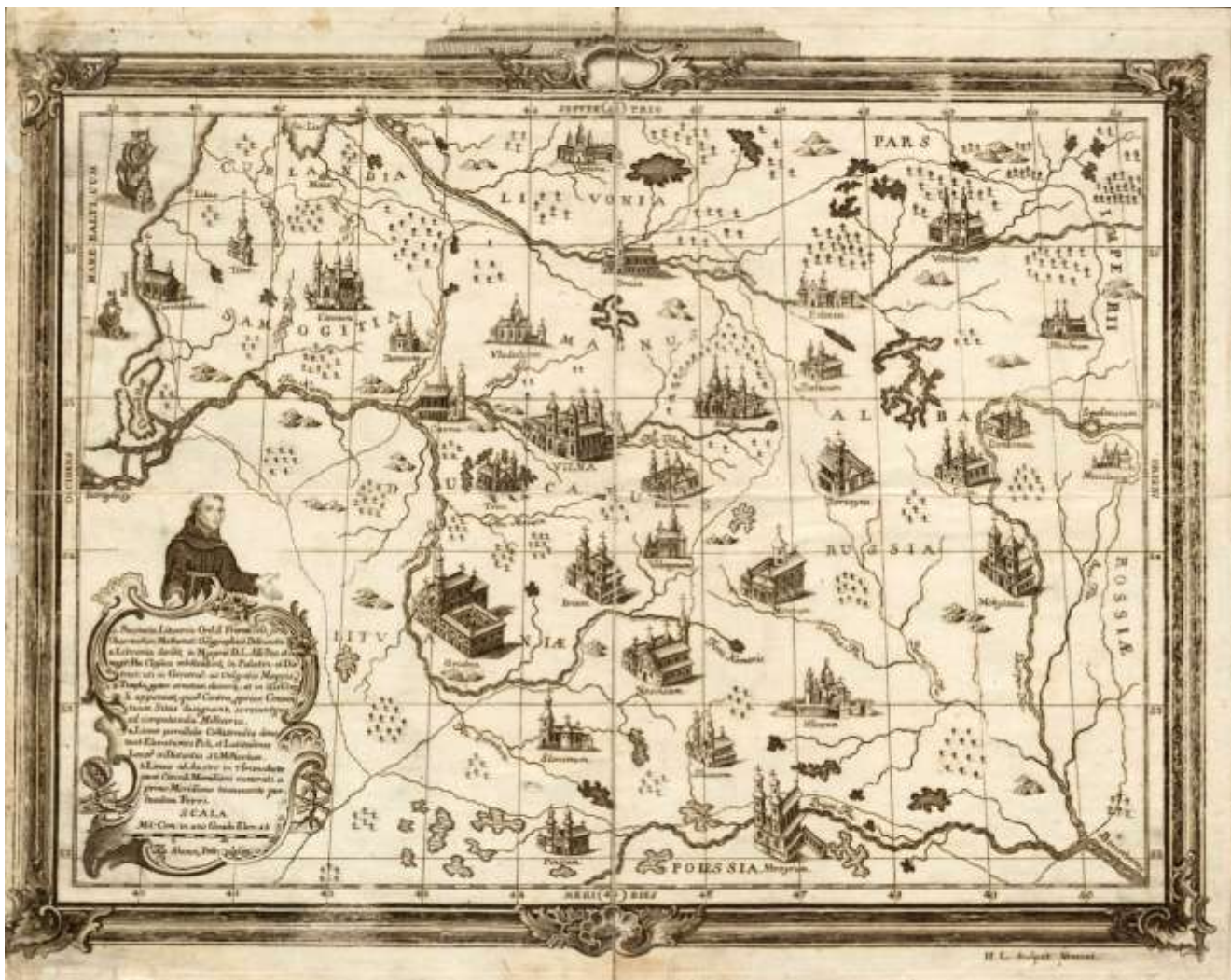
** - Simonas Kosakovskis (1741–1794) – vienas aktyviausių Švietimo epochos ATR valstybininkų, priskirtinas prie ryškiausių Senosios Lietuvos valstybės – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės – istorinių asmenybių, lemtingai paveikusių visuomenės būvį ir valstybės raidą. Svarbiausios jo visuomeninės raiškos sferos buvo politika ir karyba, epizodiškai – diplomatija. Šiose srityse karjerą pradėjęs dar valdant Augustui III Vetinui, per visą Stanislovo Augusto Poniatovskio tris dešimtmečius trukusį valdymą S. Kosakovskis dalyvavo visose svarbesnėse ATR visuomenės gyvenimo akcijose ir procesuose, viešai ar užkulisiuose, dažnai vaidindamas vieną pirmųjų vaidmenų. (Vydas Dolinskas "Simonas Kosakovskis. Politinė ir karinė veikla LDK 1763 - 1794).

*** - Antrasis LDK ir Lenkijos padalijimas panašus buvo į praeito amžiaus Čekoslovakijos padalinimą, kai vientisa Čekoslovakija suskilo į dvi atskiras tautines valstybes - Čekiją ir Slovakiją. LDK atveju rytuose už Nemuno aukštupio gyvenanti slaviška stačiatikių tauta (LDK žemėlapiuose - „Alba Rusia“) buvo atskirta nuo LDK branduolio – tikrosios Lietuvos, („Propria Lithuania“) ir prijungta prie jai giminiškos stačiatikiškos Rusijos. Rusijos sudėtyje LDK rusėnai galutinai subrendo iki mums draugiškų baltarusių ir ukrainiečių tautų, kurios taip pat kaip ir mes XX a. sukūrė savo valstybes. Su baltarusiais ir ukrainiečiais šiandien kaip broliai dalijamės visu LDK palikimu - istorijos ir kultūros lobiais. Tačiau istorikams nedera pamiršti, kad lietuviškoji LDK metropolijos riba rytuose ėjo iki Naugarduko (periferija), istorinės Lietuvos ir slavų žemių paženklinimo ribos - Rubeževičių, kur nuo karaliaus Mindaugo - Lietuvos valstybės suvienytojo ir įkūrėjo laikų, iki šios ribos tęsėsi ir etninės baltiškos LDK ribos. Negalime šiandien pažeisti nei Baltarusijos, nei Lietuvos draugiškų valstybių teritorinio vientisumo, tačiau LDK metropolijos visas istorinis palikimas iš tikrųjų priklauso dabartinei Lietuvai, kaip LDK tėvonijai. Bendradarbiavimas su Baltarusija ir Ukraina padės išsaugoti ne tik slaviškosios dalies Baltarusijoje ir Ukrainoje, bet ir dabartinėje Vakarų Baltarusijoje esančios Lietuvos valstybės baltiškos dalies, pradedant nuo karaliaus Mindaugo, LDK istorinį palikimą.

**** - «В мае 1789 года *Тадеуш Костюшко* писал в письме своему соседу (и послу трокскому на Четырехлетний сейм) Михаилу Залевскому, что усмирение (пацификация) **русинов** невозможна без успокоения их фанатизма, то же можно осуществить «верным и наимягчайшим способом» а именно «объединяя их праздники все с нашими, пусть один будет календарь, постараться чтобы попы могли служить литургии по-польски». Далее в письме Костюшко писал: «Приучать их [**русинов**] надо к польскому языку, пусть по-польски все их службы будут. Со временем дух польский в них войдет. За

врага будем потом считать того, кто бы не знал языка народного. Начнет ненавидеть москаля, пруссака и австрияка так, как француз ненавидит англичанина».

Bernardinų vienuolynų LDK žemėlapis

Bernardinų vienuolynų LDK žemėlapis, raižė H. Leybowiczius Nesvyžiuje apie 1760 m. (Lietuvos nacionalinis muziejus, Arsenalo g. 1, LT-2001, Vilnius). Šiame vėlesniame LDK žemėlapyje (1760 m.) aiškiai matome Tikros Lietuvos ir Alba Russia aiškiai nubrėžtas ribas, kurios maždaug atitinka 1793 m. antrojo Abiejų Tautų Respublikos padalinimo bei 1920 m. pasirašytos Lietuvos ir Rusijos Taikos sutarties ribas.

Straipsnio autorius Petras Dovydas Šidagis,
svetainės adresas: <https://dieveniskės.shared.town>, el. p.: psidagis@gmail.com,
Vilnius - Dieveniškės, 2020 m.